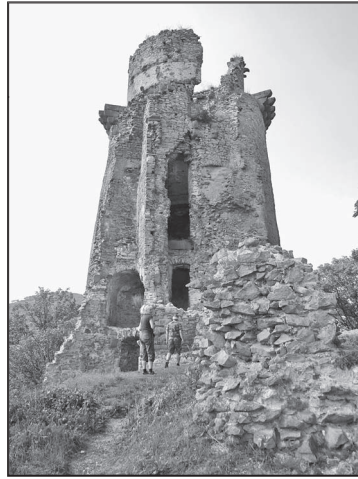

Naturpark Veľký Milič – Svet zachovaných hodnôt –

Tokajské pohorie je najsevernejším a zároveň najmladším vulkanickým členom Severného stredohoria, ktorý v doslovnom zemepisnom ponímaní je južnou časťou vulkanického pásma Prešovsko-Tokajskej vrchoviny, alebo iným názvom Tokajsko-Prešovskej horskej reťaze, ktorá na západe hraničí s Hornádom a na východe s riekou Bodrog.

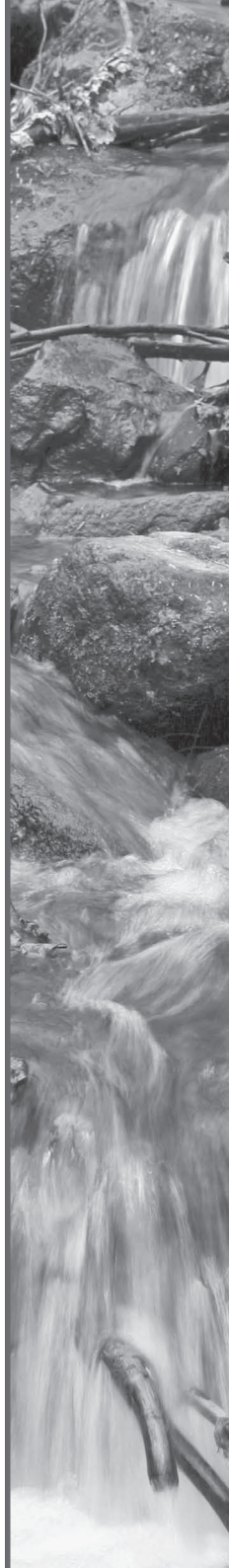

Súčasťou Karpatskej kotliny je aj krajina Severného stredohoria. V jeho východnej časti sa nachádza pásmo Tokajsko-prešovskej vrchoviny, pozostávajúcej z troch podcelkov, so 150 kilometrovým hrebeňovým horským pásmom. Južným členom tohto horského pásma je Tokajská vrchovina, strednou časť tvoria Slanské vrchy a severnou časťou sú Prešovské vrchy. Južná časť medziľahlých Slanských vrchov spadá na územie Maďarska. V rámci tohto bloku sa rozprestiera horské zoskupenie Veľkého Miliča, respektíve oblasť Hegyköz (pozn. prekladu: Medzihorie), ktorej jednu časť tvorí Horné Medzihorie. (IFJ. PÁLYI Z; 2002)¹

Za mestom Sátoraljaújhely, smerom na Hegyköz v objatí šiatorských vrchov vedie cesta na západ a po minútí obcí Pálháza a Filkeháza sa nám vynára panoráma füzérskeho hradného vrchu s hradom na andezitovom kuželi. Obec Füzér je historickým centrom mikroregiónu Hegyköz. Podľa najnovších výsledkov bádania, hrad dal postaviť Slepý Andronicus z rodu Abovcov: ďaleko od hlavných cestných ťahov, na odľahlom mieste (údolie Hornádu a Bodrogu), ktoré ako symbolické centrum Medzihorskej panvy, integrovala v sebe krajinu a príslahlé obce. V časoch panovania Arpádovcov, v historickej Abovskej župe stálo päť kamenných hradov: Boldogkő, Füzér, Regéc, Gönc a Slanec, z čoho posledné štyri boli vo vlastníctve Abovcov. Zoznam sídiel na území füzérskeho hradného panstva z 13. storočia, sa zhoduje so zemepisnou a historickou kultúrnou krajinou mikroregiónu Hegyköz (Medzihorie).

Poprvýkrát sa spomína pomenovanie Hegyköz (Medzihorie), nachádzajúce sa v juhovýchodnom rohu historickej Abovskej župy, vo vizitačných zápisniciach Reformovanej náboženskej obce. Toto pomenovanie používa aj poľnohospodárska literatúra z prvej polovice 19. storočia, a aj prvá vážnejšia

¹Ifj. Pályi Z. (2002): *Charakteristika Slanských vrchov, spadajúcej na domáce územie, z aspektu ochrany prírody*. Kézirat, Debrecen.

monografia Abovskej župy. Aj záznamy z neskoršieho obdobia často spomínajú región Hegyköz (Medzihorie), ktorý začína pri obci Hollóháza a končí pri obci Vágáshuta (BALASSA 2000)².

Založenie naturparku (prírodného) parku Veľký Milič sa viaže k Hornému Medzihoriu (Felső-Hegyköz). Obce nachádzajúce sa na južnej strane horského zoskupenia Veľkého Miliča, respektíve na jeho pahorkatinách (Hollóháza, Füzér, Pusztafalu), iniciovali myšlienku založenia prírodného parku. Ku tejto iniciatíve sa pridali slovenské obce na severe Miličského masívu (Slanec, Slanská Huta, Skároš, Nový Salaš) a neskôr zoznam členov sa rozšíril aj o maďarské obce Füzérkomlós a Kéked.

Pojem naturparku parku sa v súčasnom domácom ponímaní najčastejšie spája s turistikou. Dôvodom je to, že domáce združenia a organizácie, označované pojmom prírodný park, v mnohých prípadoch vznikli pod gestorstvom inštitúcií, vykonávajúcich svoju činnosť v oblasti rozvoja turistiky. Proces založenia naturparku zohráva významnú rolu pri napomáhaní

rozvoju prihraničnej, respektíve cezhraničnej spolupráci (cross border cooperation). Ako vzor môže poslúžiť deklarácia a schválenie nových hraničných priechodov na medzivládnej úrovni v rakúsko-maďarskom cezhraničnom naturparku Írottkő – Geschriebenstein, ďalej tamojší manažment ekoturistiky, ako aj rozšírenie ekoturistickej programovej ponuky.

Spoločný fond malých projektov PHARE, respektíve podporné rámce pre podporu cezhraničnej spolupráce v oblasti environmentálneho rozvoja a na ochranu prírody v pohraničí, poskytli možnosť aj pre vypracovanie koncepcie rozvoja regiónu, vrátane vypracovania príslušnej plánovacej dokumentácie. Cieľom aktivít bolo to, aby hnacou silou rozvoja vidieka v oblasti Veľkého Miliča – bohatej na prírodné hodnoty a horských predpolí uvedených sídiel – bola ekoturistika s udržateľným krajinným hospodárením.

Definícia Naturparku Veľký Milič znamená obsiahlejšiu syntézu, než vyzdvihnutie jednotlivých segmentov (viď ekoturistika). Ciele, zadefinované vplyvom ducha miesta (genius loci), znamenajú zachovanie hodnôt tohto periférneho kraja, zastavenie niekoľko desaťročného degradačného vplyvu regionálnej integrácie, ako aj primeranú odpoveď na výzvy modernizácie. V rámci tohto ideového rámca stojí v popredí silný motív emocionality. Na vytváranie iniciatívy a zapojenia aktérov významne vplývala aj komunitná súdržnosť. Takpovediac až dodnes cítiť vo vzduchu krajinu ako takú, jej prírodné hodnoty a tradície, pričom sa stala praktickým príkladom toho, že

²BALASSA I. (2000): *Pôdohospodárstvo v Hegyköz, Száz Magyar Falu Könyvesháza, Budapest.*

bezmocný systém národných výborov je už minulosťou. V takomto prostredí majú dostatočný priestor miestne iniciatívy a miestna samospráva, ktorá považuje snahu predkov pre zachovanie krajiny za svoj vzor.

Cieľom SPOLOČNÉHO PROGRAMOVACIEHO DOKUMENTU (2000-2006)³, vzťahujúceho sa na konkrétny úsek maďarsko-slovenského pohraničia bolo vytvorenie takého hospodársko-spoločenského prostredia pomocou využitia možnosti spolupráce, ktoré bude vhodným nástrojom pre udržanie vidieckeho obyvateľstva v oblasti. Pri tvorbe a implementácii rozvojových stratégií rurálnych oblastí sa považuje za prvoradé uplatnenie systémového rámca udržateľnosti.

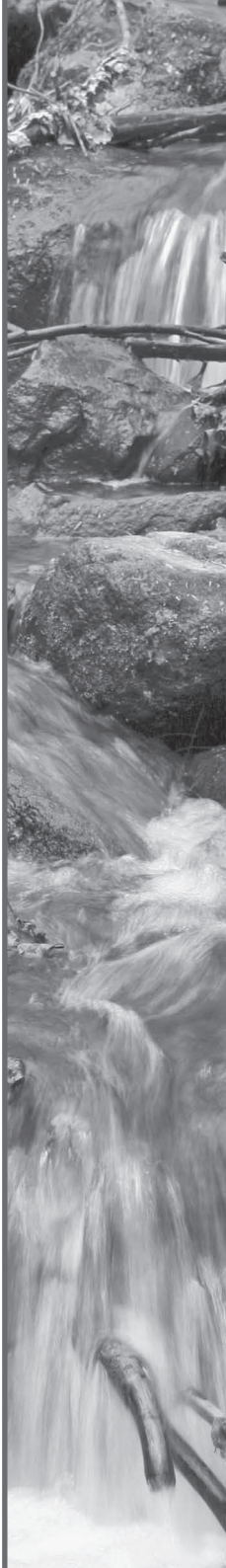

Slanské sedlo, v pozadí s pásmom Slanských vrchov

Horské zoskupenie Veľkého Miliča predstavuje menšiu geografickú, ale zároveň aj ekologickú jednotku. Po stránke formálnej, všeobecnej a individuálnej charakteristiky krajinných hodnôt, znamená zjednocujúci faktor. Kužeľovité vrchy, vzniknuté postvulkanickou činnosťou, dávajú krajine v oblasti pohoria pariaceho k dvom štátom svojrázny charakter, napríklad príťažlivosťou morského oka Izra je jeho špecifickosť. Okrem toho môžeme spomenúť množstvo historických pamätihodností: hrady vo Füzéri a v Slanci sú obľúbenými turistickými destináciami.

Natúrpark, ako organizačná jednotka založená na zachovaní rázu krajiny a udržateľného rozvoja vidieka, pokrýva vo všeobecnosti také rozsiahle krajinné celky, ktoré zároveň slúžia aj ako vzorová rekreačná oblasť. Teda sú to krajinné celky, ktoré:

³SPOLOČNÝ PROGRAMOVACÍ DOKUMENT (2000-2006), MAĎARSKO-SLOVENSKO PHARE CEZHRANIČNÝ PROGRAM SPOLUPRÁCE..

- ❖ V rozhodujúcej miere môžeme charakterizovať rôznorodosťou, typickosťou, ako aj prírodnou a krajinnou estetiku;
- ❖ Vďaka svojmu prírodno-geografickému prostrediu, poskytujú možnosť pre aktívny oddych a zotavenie;
- ❖ Základné princípy a predsavzatia využívania krajiny sa zameriavajú na zachovanie tohto stavu.

Naturpark je uceleným komplexom regionálneho rozvoja, vytvorený spoluprácou regionálnych sídiel, podnikaní a civilných organizácií. Naturpark nie je pojmom, vymedzeným zákonom o ochrane prírody, ale - z praktického a nie zákonom definovaného hľadiska - je kategóriou regionálneho rozvoja.

V Maďarsku je preto podľa uvedených potešujúce, že legislatívne prostredie podľa všeobecných predpisov 10 § zákona LXXVI. z roku 2004, o ochrane životného prostredia, pojem naturparku definuje nasledovne:

„Naturpark: je územie väčšieho rozsahu, bohaté na prírodné, krajinné a kultúrohistorické hodnoty, zabezpečujúce funkcie aktívneho oddychu, zotavenia, liečby v prírode, ďalej udržateľnej aktívnej turistiky, environmentálneho vzdelávania, výchovy, osvetu, ako aj rozsiahlejšie územie slúžiace pre environmentálne hospodárenie, ktoré bolo založené v súlade s ustanoveniami vzťahujúcej sa legislatívy.“ Podľa 16 § zákona, “rezortný minister môže schváliť používanie názvu naturpark “.

Vo Francúzsku definícia naturparku je nasledovná:

„Za naturpark sa môže uznať len územie s citlivou rovnováhou a s bohatým prírodným a kultúrnym dedičstvom, v prípade že:

- ❖ Chráni prírodné a kultúrne dedičstvo;
- ❖ Prispieva k hospodárskemu a spoločenskému rozvoju;
- ❖ Možnosť ubytovania a informovanosť miestneho obyvateľstva návštevníkov je zabezpečená, ďalej;
- ❖ V rámci aktivít dostávajú priestor aj pilotné (pokusné) projekty a zabezpečujú vedecký výskum danej oblasti;
- ❖ štatút sa udeľuje na 10 rokov.”

Oblasti činnosti francúzskych naturparkov:

- Ochrana prírody a krajiny;
- Spoločenský a hospodársky rozvoj, vrátane poľnohospodárstva, rybárstva, remesiel, ochrana pamiatok a turistické služby;
- Vedecký výskum územia;
- Výchova, vzdelávanie, zabezpečenie informovanosti;

- Pilotné projekty;
- Obnova dediny a územné plánovanie;
- Váha jednotlivých aktivít je premenlivá.

V Nemecku platí nasledovná definícia pre naturparky:

„Sú to územia veľkého rozsahu s jednotným spôsobom rozvoja, ktoré:

- ❖ v prevažnej miere majú poľnohospodársky charakter alebo sú chránené územia,
- ❖ vďaka krajinným danostiam sa výnimočne hodia pre rekreáciu,
- ❖ na základe princípov regionálneho rozvoja a legislatívy danej spoločnej krajiny, sú vhodné na rekreáciu a turistické aktivity. Ciele rekreácie je nutné si zvoliť a naplánovať vhodným spôsobom.”

Oblasti činnosti nemeckých naturparkov sú:

- Ochrana prírody a krajiny;
- Ďalším základným cieľom legislatívnej úpravy je zabezpečenie rekreačných zón a zabezpečenie riadiacich inštitúcií parku;
- Účasť na zachovaní stavaného a environmentálneho dedičstva;
- Verejnoprospešné a vzdelávacie funkcie sa považujú za novum. Tieto funkcie zaviedlo združenie naturparkov (VND), v roku 1984. (podľa: SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI I. 2004).

Programy vytvárania naturparkov v Maďarsku, za podpory zdrojov PHARE, boli spustené v západnom Zadunajsju v Kőszeg a v regióne Kőszeg-hegyalja, Naturpark Írottkő - Geschriebenstein, ako aj Naturpark Hármasatár (Trojhraničie, v maďarsko-rakúsko-slovinskom trojhraničí) a Naturpark Kerka-mente. Na západnom pohorí bo vytvorený Naturpark Soproni-hegyvidék. Na maďarsko-rumunskom pohorí bol vytvorený Naturpark údolie rieky Kriš. Naturpark Vértes je jediným parkom, ktorý nebol založený v pohorí. Naturpark Poiplic-Börzsöny bol vytvorený na slovensko-maďarskom pohorí, podobne ako Naturpark Veľký Milič, ktorého založenie navrhli už v roku 2003.

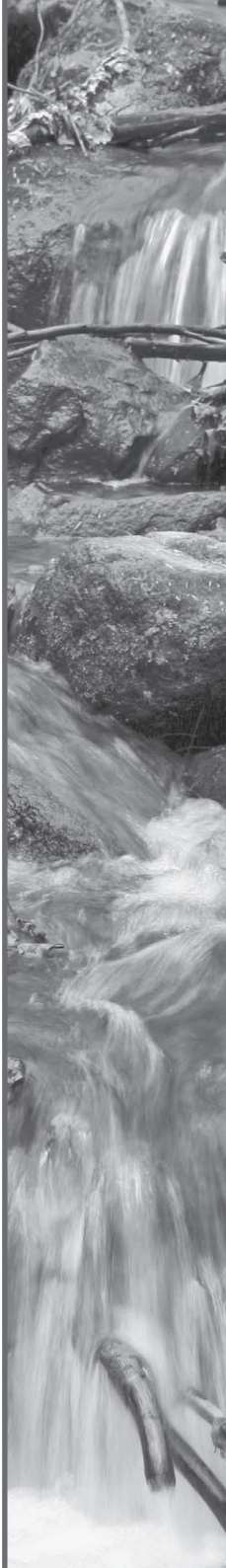
Úlohy a činnosť domácich naturparkov:

Ochranárska a environmentálna funkcia: zachovanie a udržiavanie

- Ochranoť, manažovať a rozvíjať prírodu a obraz krajiny;
- Podporovať udržateľné využívanie krajiny a marketing miestnych produktov, ako aj posilniť regionálnu identitu;
- Podnecovať environmentálnu uvedomelosť a environmentálne vzdelávanie.

Rekreačná a voľnočasová funkcia:

- Zabezpečiť možnosť rekreácie v neporušenej prírode;
- Udržateľná turistika, ekoturistika;

- Vytvorenie manažmentu rekreačných možností a udržateľnej turistiky;
- Zorganizovanie ekologickej mobility.

Samosprávy obcí Hollóháza, Füzér a Pusztafalu, vďaka svojej histórii a prívetivosti miestneho obyvateľstva, v lete 2003 iniciovali založenie Naturparku veľký Milič, pričom táto iniciatíva našla odozvu na slovenskej strane a pridali sa obce Skároš, Slanec, Slanská Huta a Nový Salaš. V roku 2004 sa na maďarskej strane pridali k iniciatíve aj obce Kéked a Füzérkomlós.

DEKLARÁCIA

Podpísané dňa 5. júla 2003 starostami obcí Füzér, Hollóháza, Pusztafalu, Slanec, Slanská Huta, Skároš a Nový Salaš, respektíve dňa 23. júna 2004 starostami obcí Kéked a Füzérkomlós.

Podpísaní prehlasujú, že za podpory miestneho obyvateľstva a v súlade s prejavovým a odsúhlaseným zámerom obecných zastupiteľstiev ohľadne cieľov iniciatívy, prejavujú svoj zámer o založenie Naturparku Veľký Milič.

Katastrálne územia menovaných obcí pokrývajú štíty Veľkého Miliča, ako aj úpätia a horské predpolia v okolí horského masívu.

Tieto okolnosti vytvárajú priestor a sféru možností v maďarsko-slovenskom pohraničí, ktoré môžeme charakterizovať ochranou prírodných hodnôt a v neposlednej miere vďaka svojej periférnej polohe, aj mnohými prírodnými, krajinnými a kultúrnymi hodnotami.

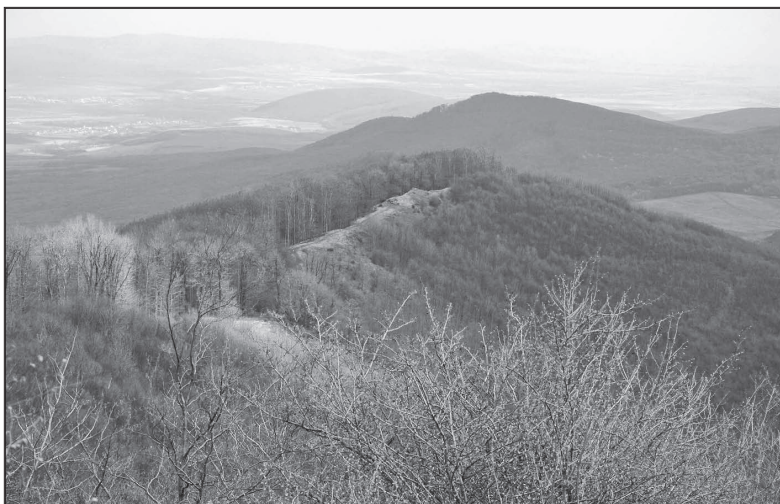
Zámer zachovania tejto originality determinuje aj smerovanie ďalšej koncepcie rozvoja vidieka.

Schopnosť územia užiť a udržať populáciu je založená na zachovaní hospodárenia a ekoturistiky, vychádzajúcej z miestnych hodnôt.

Idea naturparku vychádza z takých európskych vzorov, ktoré zakladajú na zachovaní vidieckej krajiny a v záujme toho sú jej podradené všetky plánované rozvojové zámery.

Naturpark zakladáme v spolupráci s obcami, podnikaniami a civilnými organizáciami mikroregiónu v znamení udržateľnosti, ako komplex regionálneho rozvoja.

Budujúc na vyššie uvedenom ideovom rámci, starostovia zakladajúcich a prístupujúcich samospráv prejavili svoju vôľu s cieľom založenia Naturparku Veľký Milič.

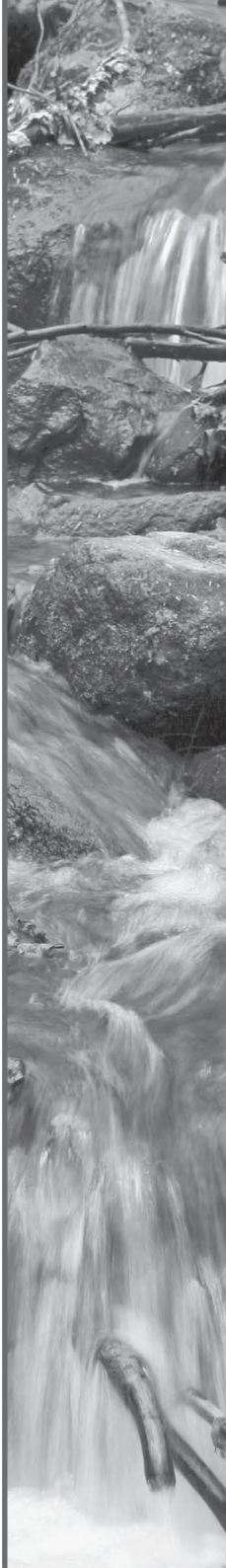
Štátne hranice na horskom hrebeni v severnej časti Tokajsko-zemplínskych vrchov, v niekdajšom katastri obce Füzér.

Ideové pozadie zámeru: územné, dimenzionálne zázemie novovytváraného naturparku je momentálne nepostačujúce bez komplementárnych efektov, za účelom dosiahnutia cieľa zabezpečiť funkcie naturparku (prírodné, historické, hospodársko-geografické a spoločenské prostredie). Tieto komplementárne účinky chceme zadefinovať ako manifestáciu strategického cieľa, t.j. formujúcich sa základov cezhraničnej inštitucionálnej spolupráce v oblasti regionálneho rozvoja.

Pod pojmom pamätihodnosti prírodnej kultúrnej krajiny - popri vegetácii (ako prostredia), rozumieme hodnoty známe nielen v Maďarsku - ako napríklad Sárospatak, Füzér, Regéc, hrad Boldogkő, alebo kultúrne dedičstvo viažuce sa k obciam Gönc a Vizsoly; ale aj budovy, dvory v stagnujúcich a vyľudňujúcich sa obciach poskytujú úchvatný zážitok pre človeka vo svete úmorného kolobehu každodenného zhonu, i keď len na krátku chvíľu.

Počas našej práce sa zameriame na definíciu daností a možností marginalizovanej rurálnej panvovej oblasti a upriamiť pozornosť na prebiehajúce potenciálne ohrozujúce procesy. V záujme vyhovenia výzvam budúcnosti, tento región musí a smie zastávať len takú rolu, pri ktorej si zachová svoj ráz, bude schopný zabezpečiť ochranu prírodných a kultúrnych hodnôt a zabezpečiť podmienky živobytia pre miestne obyvateľstvo.

Pomerná nedotknutosť, úžasná panoráma ťahajúca oko návštevníka do výšav, je dobrým odrazovým mostíkom pre človeka modernej doby, aby si v tejto krajine oddýchol a zregeneroval. Elementárnym záujmom obyvateľov

mikroregiónu je to, aby aktivity pre zachovanie a udržanie originality krajiny, poslúžili aj iným ako vzor.

Možnosti prírodného parku:

Založenie naturparku, respektíve kvalitatívny zámer vyhovieť obsahovej náplni definície naturparku, a tobôž vynaložené úsilie sa riadi podľa požiadaviek doby v súlade s procesom zmeny paradigmy.

Vďaka tomuto šťastnému posunu priorít sa do popredia dostáva pojem udržateľnosti/ trvácnosti. V naturparku sa uvedený pojem premieta do akčných tematických okruhov:

- ❖ príroda a krajina;
- ❖ pôdohospodárstvo;
- ❖ voľnočasové aktivity, oddych a turistika;
- ❖ sídelný rozvoj;

Na jednej strane naturpark poskytuje možnosť pre zapojenie doplnkových zdrojov do rozvoja mikroregiónu, vytvára základ pre optimálne zúžitkovanie týchto zdrojov a napomáha rozvoju ľudských zručností, ako je kreativita a ochota investovať. (Vid' programy LEADER).

Inštitucionálna spolupráca a spoločné fórum naturparku poskytuje priestor pre harmonizáciu medzi jednotlivými "sférami možností", pre manažment prípadných konfliktov; ako aj na adaptáciu rozvojových skúseností z iných regiónov.

Oživenie modelu naturparku vyžaduje dialóg a spoločnú akčnosť na takej úrovni, ktorá zakladá na zosúladení miestnych záujmov – vytvoriac tak ideové zázemie efektívnej regionálnej spolupráce.

Dr. László Nyári

Výhľad na Slanské sedlo a na Miličské vrchy z brady Slanec.